

Ուշադրութեան կը յանձնուի պատմական-մշակութային յուշարձաններուն ազգային եւ ընդհանրական կրկնակ տարողութիւնը:

Մէկ կողմէ՝ բնաւ չմիջամտելու — ինչ որ կրնայ ընդունելի ըլլալ հնախօսական պարագային — կամ ամբողջապէս վերաշինելու ծայրայեղ դիրքորոշումներուն, միւս կողմէ՝ նմանադուքեամբ կամ միեւնոյն ռեիմ կիրարկումով վերամբողջացնելու ե՛ւս ասելի երկդիմի ընտրանքին դիմաց, վերստին կը հաստատուի այն ընդհանուր սկզբունքը՝ որ կը նախընտրէ պահպանումը, յարգելով յեղաշրջումի իւրաքանչիւր հանգրուան եւ իւրաքանչիւր վաւերագիր, ընդունելով միեւնոյն ատեն այն վերամբողջացումները՝ որոնք ստոյգ կերպով կրնան հիմնաւորուիլ եւ անյետադարձ չեն, երբ ատոնք հարկաւոր տեսնուին վերագործածութեան կամ նոր գործածութեան մը պահանջներէն:

Հիմնականօրէն կարեւոր կը թուի նմանապէս՝ որ «վերանորոգութեան» գործողութիւնը չսահմանափակուի լոկ յուշարձանի ֆիզիքական վերստացումին, այլ իբր նպատակ ունենայ միեւնոյն ատեն մշակութային ու մարդկային ընդհանուր պահանջները:

Իբր եղրակացութիւն կ'առաջարկուի.

Ա.— Խոստափիլ, ընդհանրապէս, վերականգնումի այն աշխատանքներէն՝ զոր չեն արդարացներ ո՛չ չափադանց «սէրը», ոչ ալ ազգային վարկի հնարաւոր շարժառիթներ:

Բ.— Կազմել մասնաւոր խումբեր՝ տարբեր ծաղում ունեցող փորձադէտներէ, որոնք միասնաբար գործակցին պատրաստելու համար հարկաւոր միջամտութիւնները, ա՛յլապէս ընդգծելով միեւնոյն ատեն պատմական աւանդին համամարդկային տարողութիւնը:

Գ.— Ամէն կերպով նպաստել փոխադարձ գործակցութեան, ինչպէս նաեւ ծանօթութիւններու եւ փորձառութիւններու փոխանակութեան, առանց կաշկանդուելու գաղափարախօսական կամ քաղաքական նախապաշարումներէ եւ աղդակներէ:

Դ.— Հրաւիրել հայ սփիւռքին պատկանող Մարմինները, Ընկերակցութիւններն ու անհատները միացնելու իրենց ճիւղերն ու ձեռնարկները, յատկապէս տնտեսական գետնի վրայ, սատարելու համար միջամտութեան գործողութիւններուն:

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ԳՐԱԴԱՏ ԵՒ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՔՆՆԱԴԱՏ

ՅՈՎՍԷՓ ԱՇՐԱՖԵԱՆ (GLAUCO VIAZZI)

ՈԳԵԿՈԶՈՒԱԾ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ ՇՈՒՔՈՎ

(Վեներտիկ, 31 Մարտ 1981)

31 Մարտ, Զորեղարթի օրը, Վենետիկի Միսիթարեան Հայրերու Մուրատ — Ռափայէլեան վարժարանին մէջ, աւագնամական մեծ շուքով տղեկոչոսեցաւ մարդկային եւ մշակութային դիմադիծը՝ շարժանկարի եւ գրականութեան իտալահայ մեծ գրադատ Յովսէփ Աշրաֆեանի (փաղաքաբար կոչուած Եռսիկ՝ մատերիմներու շրջանակին մէջ եւ ծանօթ Կլաուքոյ Վիացցի գրական ծածկանունով), երկրորդ տարեկիցին առթիւ իր վաղահաս մահուան՝ որ տեղի ունեցած էր 9 Մարտ 1980ին Սան Ռեմոյի իր լինակարանին մէջ: Հանգուցեալը ծնած էր Կրասնոդար 1920ին ու գեղատի՛ ժամանած Խտալիա, ուր միջնակարգի եւ լիկէոնի ընթացքը վատարած էր, 1933–38, Մուրատ–Ռափայէլեանի մէջ: Բացի առաջնակարգ գեր մը խաղալէ պատերազմի տարիներուն եւ յետպատերազմեան իտալական քննադատութեան մէջ, Յովսէփ Աշրաֆեան քերած էր շատ կարեւոր, թէեւ քիչ ծանօթ, նպաստ մը նաեւ հայ գրադատութեան՝ յատկապէս ձեւական եւ ոճական վերլուծումի ուղղութեամբ, «Բաղմապէս»ի մէջ Յ. Ա. կամ Կ. Վ. սկզբնատառերով ստորագրած յօդուածներով՝ Մեծարենցի, Սիամանթոյի, Տէրեանի մասին:

Գիտադրոյցին քննիւթն էր՝ «Կլաուքոյ Վիացցի (Եռսիկ Աշրաֆեան) իտալական յետպատերազմեան մշակութային մէջ»: Նախաձեռնութիւնը սկսած էր Վենետիկի Պետական Համալսարանին հայագիտութեան ընթացքէն, որուն միացեր էին նոյն Համալսարանին Օտար Լեզուներու եւ Գրականութիւններու Մասնաճիւղը եւ Գեղարուեստական Ուսումներու Հաստատութիւնը, Հռոմի Համալսարանին Գրականութեան Մասնաճիւղը եւ Փերթրէի Արդի Լեզուներու Համալսարանական Հաստատութիւնը: Բովանդակ ելույթը կը հովանաւորուէր Վենետիկի Քաղաքապետարանին Մշակոյթի Հոգաբարձութեան

կողմէ: Ձեռնարկին նուիրուած մեծադիր ազդանկարներ, իբր խորք ունենալով Հ. Յարութիւն Պատիկեանի գեղեցիկ մէկ յղացքը, վը նըշմադրուէին արդէն օրեր առաջ քաղաքի զանազան անկիւններուն վրայ: Բացի վերոյիշեալ իտալական համալսարաններէն, Ս. Ղազարի Հայկական Ակադեմիան եւ Միլանի Հայ Մշակութի Ուսումնասիրութեան եւ Վասերագրութի Կեդրոնը եւս կը բերէին իրենց գործօն մասնակցութիւնը, մինչ Մուրատ-Ռափայէլեանի տեսչութիւնը ազնուօրէն կը հիւրասիրէր այս գիտադրոյցը՝ տրամադրելով վարժարանին հոյակերտ աւագ դահլիճը: Ելոյթին կադմակերպութեան իրենց դրական աջակցութիւնը կը բերէին նաեւ հանգուցեալին դասընկերներէն՝ Տիար Զաւէն Մնտիկեան եւ Տիար Վահան Բազարճըպեան, ինչպէս նաեւ «Պանքա Քաթթուրի» տէլ Վենետիկոն, զոր կը զեկարէր Տիար Բազարճըպեան:

Աշխատանքները տկսան առաւօտեան ժամը 10.30ին: Փրոֆ. Հ. Լեւոն Ձէքիեանի ողջոյնի հակիրճ խօսքէն ետք՝ բեմ եկաւ Վենետիկի Օտար Լեզուներու Մասնաճիւղին Տեառն Փրոֆ. Մարիոյ Պարաթթոյ, որ պաշտօնապէս բացուած յայտարարեց նիստերը՝ առաւօտեան նիստին նախադասութիւնը յանձնելով ծանօթ բեմավար Քարլոյ Լիցցանիի՝ որ միեւնոյն ատեն Տնօրէնն է Վենետիկի շարժանկարի Երկամեային: Դուրս. Լիցցանի, խօսք առնելով, յուզուած շեշտով նկարագրեց իր առաջին ծանօթութիւնը դեռ գրեթէ պատանի Եռսիկի հետ պատերազմի տարիներուն, որով ետք ուրուագրեց իրենց մտաւոր ուղեւորութեան գլխաւոր հանգրուանները, տալով մանաւանդ հանգուցեալի մասին՝ որքան առաջնակարգ մտաւորականի մը, նոյնքան եւ աւելի՝ ամենահարազատ քարեկամի մը վկայութիւնը, ինչ որ անվերապահօրէն պիտի կրկնէին նաեւ յաջորդաբար խօսք առնող այն բոլոր անձերը՝ որոնք ուղղակի ճանչցեր էին զինքը:

Ապա Լիցցանի բեմ հրաւիրեց օրուան առաջին գլխաւոր բանաստեղծ Փրոֆ. Մարիոյ Վերտոնէ, որ վարիչն է Հռոմի Համալսարանին Շարժանկարի Պատմութեան Հաստատութեան: Փրոֆ. Վերտոնէ, անձնական բազմաթիւ յուշերով ընդելուզուած ընդարձակ շրջածիրի մը մէջ, ներկայացուց Եռսիկ-Կլաուդիոյի հայկական եւ իտալական զոյգ դիմագիծերը, զոյգ մշակոյթը, հուսկ յանգելու համար այն եզրակացութեան՝ որ Յ. Ալքաֆեանի մշակոյթը համեմատաբար կը, քառին ամէնէն ընդարձակ եւ ուժեղ առումով: Բուն իմաստով աշխարհաքաղաքացի մը՝ որուն մտային հետաքրքրութիւնները սահման չունէին գրեթէ:

Փրոֆ. Վերտոնէէն ետք՝ բեմ քարձրացաւ Ս. Ղազարու Ակադեմիային վարիչ եւ Մատենադարանապետ Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր Ներսէսեան, որ յետ բերելու Արքայօր ողջոյնը, նկարագրեց մանրամասնօրէն Յ. Ալքաֆեանի «Բազմավէպ»ի աշխատակցութեան հան-

գըրուանները, ակսելով առաջին յօդուածներէն: Ապա խօսք առին՝ բեմավար Կուրտոյ Կուերրազիոյ, Միլանոյն, եւ գրադատ-լրագրող Արպերթոյ Լոնկաթիի՝ Բոմոյն:

Ժամը 13.00ին տեղի ունեցաւ պատշաճ հիւրասիրութիւն մը, որմէ ոտք ժամը 16.00ին աշխատանքները վերսկսան: Երկու հոգի էին գլխաւոր քանակութեանը այս յետմիջօրէի նիստին: Առաջինը՝ Փրոֆ. Քրիսթինա Պրակալիա, դասախօս Պոլոնիայի եւ Փերթի Համալսարաններուն մէջ՝ որ ներկայացուց Կ. Վիացցիի շարժանկարի գրադատութեան պատկառելի աւանդը, վերլուծելով քծախնդրօրէն մերձեցումի, տեսանկիւններու, հարցադրութեան այն գլխաւոր հանգըրուանները՝ որոնցմէ անցած է վիացեան քննադատութիւնը՝ Ռընէ Բլէրէն Զափլին, Վերթովէն Ժան Վիկոյ: Դժբախտաբար այս արտակարգօրէն քեղտն գործունէութիւնը անակնկալօրէն կանգ առած է 1958ին եւ այդ թուականէն ետք՝ Վիացցի այլեւս երբեք չէ դադարած շարժանկարով, թէեւ օրը օրին հետեւող մը եղած է այդ արուեստին նորագոյն բոլոր արտայայտութիւններուն:

Յաջորդաբար, Փիլիպի Համալսարանին Գրականութեան Մասնաճիւղի Տեսուչը՝ Փրոֆ. Ումպերթոյ Քարպիի վտր, ջղուատ եւ հրմտալից վերլուծութեամբ մը ուրուագրեց Վիացցիի գործը՝ իբր տեսարան ու պատմաբան ապագայադատութեան: Վիճարկումին մասնակցեցան Ուկոյ Քադիրալի, Միլանէն՝ շարժանկարի քննադատ, Սերճոյ Լամպիազէ, Նափոլիէն՝ գրադատ, Հեռման Վահրամեան, Միլանէն՝ նկարիչ-ճարտարապետ, Ս. Վերտոնէ եւ Հ. Լ. Ձէքիեան: Հոսկ՝ Հ. Լ. Ձէքիեան կուռ խօսքերով համադրեց օրուան քանակասութիւններէն, զեկուցումներէն, վկայութիւններէն կերպագրող գլխաւոր երեսակները Վիացեան քարդ անձնականութեան, շեշտելով յատկապէս անոնցմէ երկուքը իբր հիմնական՝ այս անձնականութեան այլազան, քաղմագիմի, յաճախ իրարու հակադիր թուող կողմերուն մեկնաբանութեան եւ վերլուծումին համար: Առաջին՝ Վիացցիի մը շակոյթը՝ արտակարգ՝ իր ընդարձակութեամբ՝ գեկուցողներէն մէկը զայն «Հրէշային» վերակէր, որ սակայն հմտութեան հետ միասեղ եւ անկէ ալ աւելի կը յայտնուի իբր գիտակցութիւն, բացուածք, տրամախօսութիւն, գիրքերու համեմատութիւն, համադրական կարողութիւն, կառուցողականութիւն: Ուրիշ ոչ նուազ կարեւոր եւ հիմնական հարց մը՝ Եռսիկ-Կլաուդիոյի մէկ կողմէ հայութեան եւ միւս կողմէ իտալական իրադրութեան հետ ամբողջական համարկումին միջեւ տիրող յարաբերութիւնը: Հ. Ձէքիեան կը կատարէր այս ուղղութեամբ ուշադրաւ անդադարձութիւններ՝ թէ ինչպէս հազիւ 60ական թուականներէն ասդին Արեւմուտքը ակաած է թօլթափել կամ ձեռքադատուիլ մշակութային միազանգուածայնութեան մը քմբոնումէն, զոր քիչ թէ շատ Միլին Դարէն ժառանգած՝ հետզհետէ ա-

ւելի զարդացուցեր էր պետական միասնականութեան բացարձակապաշտ ըմբռնումով մը: Ձերբազատումի այս ուղիին վրայ՝ Յ. Աւրաֆեանի անձնականութիւնը կը ներկայացնէ նշանակալից հանգըրուան մը: Հ. Ձէքիեան իր ուղերձը աւարտեց շնորհակալութեան ջերմ խօսքերով բոլոր անոնց՝ որ մասնակցեցին եւ իրենց նպաստը բերեցին յիշատակումի այս ելոյթին:

Իրիկունը, ժամը Չէին, դարձեալ նոյն դահլիճին մէջ ցուցադրուեցան երեք ժապաւէններ, Ռընէ Բլէրէ, Ջիկա Վերթովէ եւ Ժան Վիկոյէ, որոնց վրայ յատկապէս սեւեռած է ժամանակին՝ քննադատ Աւրաֆեանի ուշադրութիւնը: Ժապաւէնները ազնուօրէն տրամադրուած էին Վենետիկի Քաղաքապետարանին կողմէ:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՍՏՆԹՆԱՅԻՆ ԴԱՍՏՆԹԱՅԻՆ

* * *

Ստորեւ հայերէն թարգմանութիւնը Հ. Լեւոն Ձէքիեանի փակման խօսքին՝ Յովսէփ Աւրաֆեանի ռաբկոյման համդէսին առթիւ: ԽՍՀՄ.

Յարգելի հիւրեր,
սիրելի բարեկամներ,

Ձեմ դիտեք թէ հին ընթերցումներու վերյիշում մը պիտի ըլլայ արդեօք. բայց զաղափար մը, որ այսօր յամառօրէն կը վերադառնար մտածումներուս մէջ, սա էր՝ բարեկամները չեն մեռնիր: Արդարեւ, այն ամէն ինչ որ այսօր ըսուեցաւ Երուսաղէմի մասին՝ ամէն բանէ առաջ բարեկամութեան մը վկայութիւնն էր. եւ ուսումնասէրի տիպարին վրայ՝ որ այսօր այստեղ ուրուագծուեցաւ, նշանակալից եւ մեծղի, — յանդգնութիւն պիտի չըլլար ըսել՝ զրեթէ եւրոպական մակարդակով —, դեռ աւելի պայծառ լոյսով մը կը փայլի՝ անկասկած՝ կերպարը մարդուն ու բարեկամին: Նախանձելի ճակատագիր, պիտի ըսէի, եթէ մինչեւ իսկ Արեւելքի գերազանց խոհուններէն մին կը մաղթէր իր հոսկ հրաժեշտի պահուն՝ որ իմաստուններու սրտին մէջ կառուցուէր իր շիրիմը:

Այն բոլոր մասնական հարցերուն նկատմամբ՝ որոնք Վիացցիի քննադատական գործունէութեան կը վերաբերին եւ որ այստեղ քննարկուեցան ա'յնքան ձեռնհասօրէն՝ ես պէտք եմ պարզապէս իմ անձեռնհասութիւնս յայտնել ձեզի. որով պիտի հրաժարէի այդ հար-

ցերուն իմ կողմէ համադրական մերձեցում մը կատարելու փորձէն: Պիտի ուղէի, ընդհակառակն, կանգ առնել Վիացցիի անձնականութեան ինչ ինչ երեսակներուն վրայ, որոնք երեւան եկան այսօրուան հանդիսարանի ընթացքին եւ որ ինծի հիմնականը կը թուին — թէպէտեւ ըլլան ըստ բաւականին բաղադրեալ — լրիւ հասկացողութեան մը համար, եթէ թոյլատրելի է այսպէս արտայայտուիլ, Երուսաղէմի Վիացցի մարդուն եւ ուսումնասէրին: Կը խորհիմ թէ այս ճոխ անձնականութեան այն երկու տարածքներն ալ, որոնց վրայ կ'ուղէի պահ մը ձեզի հետ միասին խորհրդածել, զրեթէ խորհրդանշական նշանակութիւն մը կը ստանձնեն այնքան բաղմամբիւ հարցերու նկատմամբ՝ որոնք կը ներկայանան այսօր ընկերութեան մը առջեւ, որ կ'ուղէ բաղմամտարր ըլլալ՝ ոչ թէ սոսկ ինչ ինչ բնազաւառներու մէջ:

Առաջին ակնյայտ տուեալ մը՝ որ ինքզինքը կը պարտադրէ՝ այն է թէ մեր բարեկամը իր կոչումով իսկ մշակոյթի մարդ մը եղաւ: Մշակոյթ, ոչ միայն գրեթէ անեղր հմտութեան մը իմաստով, որ հաւասարապէս խոր էր՝ գոնէ որքան կը հայի եւրոպական մշակոյթի մեծ անդաստաններուն, այլ նաեւ ու գլխաւորապէս մշակոյթ՝ իր առաջնահերթ իմաստով մշակումի. մշակում՝ մտածութեան, հոգիին, մարդուն՝ իր բովանդակ ինքնութեամբ: Մշակոյթ, ուրեմն, որ կը նշանակէ բացուածք, զաղափարներու հանդիպողութիւն, սահմաններու գերազանցում, տրամախօսութիւն, համադրութեան ատակութիւն, կառուցողութիւն, մէկ խօսքով՝ ամբողջութիւնը այն ամէն բանի, զոր կրնանք իբր վերամբարձ կառոյցները նկատել հարազատ հումանիզմին: Մարդ մը՝ յստակ գաղափարներով, գաղափարային ու գաղափարախօսական որոշակի ընտրանքներով, Վիացցի չեղաւ երբեք մոլեռանդը տրեւէ գաղափարի եւ ոչ մէկ գաղափարախօսութեան: Ոչ միայն բարեկամական յարաբերութիւններ մշակեց մշակութային, գաղափարախօսական, կրօնական շատ տարբեր յառաջադրումներով մարդոց հետ, այլ միշտ ցոյց տուաւ նաեւ իր մարդկային յարաբերութեան մէջ ուղղամիտ հանդիպողութեան մը եւ դոնէ զօրութեանաբար շինարար տրամախօսութեան մը քարիզով:

Վիացցիի անձնականութեան ուրիշ մէկ երեսակը, նոյնքան հիմնական՝ այնու որ կրնայ բացատրութեան բանալին քննենք իր որոշ բացուածքներուն համար, եւ սակայն ոչ նուազ բաղադրեալ այս մէկն ալ, իր վրկնակի պատկանելիութիւնն է՝ հայեցի եւ խառն:

Տուեալ իրողութիւն մըն է՝ որ այդ երկու անունները՝ Երուսաղէմի Աւրաֆեան եւ Կրուսեոյ Վիացցի՝ երբեք չխառնուեցան իրարու: Մանաւանդ թէ անոնց տէրը, զրեթէ նախանձախնդիր ձեւով, ուղեց որ անոնք անջատ մնային, չընդելուզուէին իրարու հետ: Երկու անուններ, երկու ուղիներ, երկու կեանքեր — պիտի ըսէի — զուգահեռ:

Նշանակալից է այս տեսակետին, թայց միեւնոյն ատեն զուարճալիի սահմաններուն կը հալի, այն հետախուզումը՝ զոր ստիպուել է կատարել Պրոնտոյ Ռոմանի ստուգելու համար՝ թէ Վիա Սալարիայի իր բնակած շէնքին երրորդ յարկի բնակիչը ճիշտ նոյն Կլաուդոյ Վիացցին էր, զոր ինք արդէն Երկար տարիներէ ի վեր դժախտեցով կը ճանչնար անոր անհամար գրութիւններէն:

Պարզ է թէ այստեղ կը ներկայանայ շատ փափուկ հարց մը՝ Վիացցիի անձնականութեան մէջ առանձնականի եւ հանրայինի դոստիներուն միջեւ տիրող յարաբերութեան նկատմամբ: Իր վերապահութիւնը, իր առանձնականութեան քծախնդիր պահպանումը՝ հիւսիսային բան մը ունէին կարծէք, այն մշակոյթներէն՝ ուր այս ամէնը գրեթէ պաշտամունք մըն է: Սակայն ասիկա չէ այն հարցը՝ որուն վրայ կ'ուղէի հիմա կանգ առնել: Ատիկա կը վերաբերի, ընդհակառակն, Եոսիկի հայկական ծագումին եւ իտալական պատկանելիութեան միջեւ տիրող յարաբերութեան:

Թէ Եոսիկ Աչրաֆեան՝ Կլաուդոյ Վիացցիի կոչուող անձը լրիւ իմաստով խտալացի մըն էր՝ քացայայտ է: Մանաւանդ թէ այլապէսի մը համար, ինչպէս էր իր պարագան, դժուար պիտի ըլլար մտաբերել ասելի աւարտուն, ասելի խոր, ասելի քաղաքակրթմանի եւ ասելի զգածուած համարկում մը ընկերային, մշակութային, քաղաքական տարբեր իրադրութեան մը մէջ քան այն՝ որուն ինքը կը պատկանէր իր ծագումով:

Սակայն, միեւնոյն ատեն, Կլաուդոյ Վիացցին հայ էր եւ հարկ է աւելցնել, իր հայութիւնը արդիւնք չէր տարտամ յիշատակի մը, կամ անցեալի հանդէպ տեսակ մը ռոմանթիկ յարումի մը, կամ որոշ ընտրանքներու առջեւ յետընկրկումի հակադրեցութեան մը, եւ կամ ճնշիչ յարգանքի մը՝ արժէքներու աշխարհի մը նկատմամբ, որոնք չեն դադրիր արժէք ըլլալէ, նոյնիսկ երբ կ'ուղուի զանոնք անգիտանալ, մերժել կամ ուրանալ:

Վիացցիի հայութիւնը ոչ մէկ առնչութիւն ունէր այս բոլորին հետ: Ո՛չ միայն: Այլ Եոսիկ Աչրաֆեան կամ Կլաուդոյ Վիացցին՝ արդարեւ իր հայերէն յղուածները կը ստորագրէր երբեմն մէկ, երբեմն միւս անունին սկզբնատառերով՝ հանդրուան մը կը նշէ հայ, դոնէ սփիւռքահայ գրադատութեան մարդին մէջ՝, թէպէտեւ իր արտադրութիւնը այս ուղղութեամբ՝ քանակականօրէն՝ անհամեմատ կերպով նուազ ծաւալ մը կը գրաւէ քան համապատասխան արտադրութիւնը իտալական գրադատութեան անդամատանին մէջ:

Ասով հանդերձ, հակառակ այս յայտնի իրողութեան, վարելի չէ սակայն ըսել՝ թէ երկու ինքնութիւնները իրարու հետ գրկախառնուած ըլլալին ներդաշն ու երջանիկ համադրութեամբ մը: Մանաւանդ թէ, իր մահուան վաղորդայնին՝ մէկը կրցաւ մինչեւ իսկ մէջ-

բերել իր մէկ նամակը՝ ուր հանգուցեալը կը գրէր. «մէկ խօսքով, ես այնքան հայ եմ՝ որքան Օպերտանք գերմանացի էր, որքան Ֆրանսացի էր Քամիլոյ Պենս տը Քաուր», ինչ որ պիտի նշանակէր թէ բնաւ չէր՝ ապրող եւ ապրուած իրականութեան մը իմաստով:

Ով որ ճանչցած է Վիացցին իր անձնականութեան այն կողմերով, որոնք այստեղ քանչեւի կերպով ոգեկոչուեցան ալ՝ իր փարումը այն վարժարանին հանդէպ ուր տարիներ ուսանեցաւ, իր սուցիչներուն եւ յատկապէս իր ուսումնապետին՝ Հ. Հմայեակ Կէտիկեանին հանդէպ, որ այսօր Հայ Կաթողիկէ Համայնքին Պատրիարքն է, Ս. Ղազարի Հայրերուն հասարակութեան հանդէպ, իր անձնական բարեկամութիւնը անոնցմէ ոմանց հետ, իր աշխատակցութիւնը «Բազմավէպ»ին, նշելի ծաւալը իր հայերէն հրատարակութիւններուն՝ որոնց վրայ աւելցնելու է տակաւին անտիպները՝ պիտի չդժուարի նշմարել որոշ պրկում մը, տեսակ մը յարակարծութիւն՝ Վիացցիի վերոյիշեալ խօսքերուն եւ իր հոգեւոր իրական, ոչ երեւակայական մէկ մասին միջեւ: Պրկում մը՝ որ տուցէ կը ցուանայ նաեւ զանազան շրջաններու ժամանակագրական այն փոխընթացութեան մէջ, որով իր հայկական հրատարակութիւնները կը զետեղուին ընդհանրապէս իտալական ուսումնասիրութիւններու տեսակետէն ամէնէն աղքատ տարիներուն:

Անշուշտ անհրաժեշտ չէ վերակոչել այստեղ լաւ մեկնողաբանութեան մը համար՝ շրջածիրի կարեւորութեան ակզրունքը, եւ ոչ ալ այն իրողութիւնը՝ որ մեզմէ իւրաքանչիւրը կը կրէ իր մէջ բան մը, որ կը փոստափի իր իսկ վերլուծումէն, նոյնիսկ անոր համար՝ որ վերլուծումի վարպետ մը ըլլայ: Կը խորհիմ թէ Եոսիկի անձնականութեան այս ներհակութիւնները, մերթ ներքին մաքառումները թերեւս, կրնան աւելի լուսաբանուիլ՝ եթէ զետեղուին «մահացու» ոստումներու այն շրջածիրին մէջ, որոնց հարկադրուեցան իր սերունդի շատ մարդիկ՝ կարենալ հաստատելու համար իրենց որոյն ինքնութիւնը, մինչ աշխարհագրական-ազգային-մշակութային որոշ շրջանակէ մը ուրիշ շրջանակի մը կ'անցնէին:

Եոսիկ արդէն չէր պատկաներ Մայքըլ Արլընի մը սերունդին, որուն համար վերջնականօրէն փակուած կը թուէր իր կեանքին մէջ հայութեան դուլը: Բայց ինչ մնայ այն իրողութիւնը որ ճիշտ ինքը Արլըն ձիւները նկարագրեց քանի մը տարի առաջ իր եւ մեր «անցքը դէպի Արարատ»: Եոսիկ կը պատկանէր արդէն աւելի նստած սերունդի մը: Նկատի առնել՝ որ իր աստղը պատերազմէն վերջ կը ակսի փայլիլ: Բայց յիշական, մասամբ նաեւ վաթսնական թուականները դուցէ հարկ է թուել տակաւին ամէնէն յատկանշական տարիներուն միջեւ այն մշակութային միազանգուածայնութեան՝ զոնէ էթնիկ իմաստով, զոր Արեւմուտքը կառուցած էր Միջին Դարէն սկսեալ

եւ որ իր դազաթնակէտին հասած էր բուն իսկ մեր դարուն մէջ՝ Եւրոպայի հողէն վերջին կայսրութիւններուն ալ ջնջումով: Եւ ինչպէս ամէն դազաթնակէտի՝ այս մէկուն ալ հետեւեցաւ վայրէջքի այն հանգրուանը, որու դեռ հաղիւ սկիզբները կը պտնուէին տասնեակ մը կամ տասնհինգ տարիներէ ի վեր: Անհրաժեշտ եղեր էին արիւնահեղութեան երկար տարիներ, դարեր դրեթէ, որպէսզի արեւմտեան մշակոյթը ձերբազատուէր այն աշխարհահայեացէն՝ որուն համաձայն պէտք էր տիրապետել իշխողին կրօնքը (cujus regio ejus religio): Շարունակեցինք, սակայն, ապրիլ տակաւին ուրիշ սկզբունքով մը՝ զոր հանդիսաբար կրնանք բանաձեւել իբրեւ տիրապետութեան անհրաժեշտութիւնը իշխողի մշակոյթին (cujus regio ejus cultura): Եւ քիչ քան չէ՝ որ փոխելու համար այս հեռանկարները բաւարար եղած ըլլան վաթսնական թուականներուն մշակութային ու կրօնական խմորումները. նաեւ՝ կրօնական. խորհինք միայն այն անցքը որ տեղի ունեցաւ՝ իբրեւ ծիսական լեզու դարերէ ի վեր դահակալող լատիններէն լեզուներու, քարբառներու, դաւառաբարբառներու այն անսահման բազմութեան, որ այսօր Արեւմտեան Եկեղեցւոյ պաշտամունքին մէջ կը փոխանակեն լատիններէնը: Ու չմոռնանք որ պաշտամունքը ըլլալով հանդերձ, ըստ էութեան, կրօնական արտայայտութիւն մը, է միանգամայն մշակոյթի եւ բարքերու ակնառու երեւոյթ մը:

Այս հեռանկարէն դիտուած, կը խորհիմ թէ մեր սիրելի Եոսիկին բազմակողմանիօրէն ճոխ անձնականութիւնը, քոլոր հասկնալի տատանումներով, երերումներով, տարակոյսներով, ետ եւ առաջ ընթացքներով, ու թերեւս ոչ միշտ համընկեցիկ դրսեւորումներով հանդերձ, կը ստանձնէ այսօր՝ աւելի քան երէկ՝ խորհրդանշական իմաստ մը, գրեթէ մարդարէական, պիտի ըսէի, ընկերութեան եւ մշակոյթի նոր իմացումի մը ճամբուն վրայ՝ զոր այսօր կ'ուզենք վառուցանել. ուր՝ անհատին, խումբին, հաւաքականութեան ամէն բաղկարար տարր երբեք ինքզինքը չղղայ իբրեւ մահուան դատապարտուած, այլ տահմանուած վերապրելու՝ հաւասարակշռութեան եւ փոխադարձաբար յրացուցիչ նոր համադրութեան մը մէջ: Ո՛չ թէ ձուլումը՝ որ ամէն ինչ կը կրնայ ու կը հարթէ, այլ համարկումը՝ որ ամէն ինչ կը ներառուցէ եւ կ'արժէքաւորէ, պէտք է ըլլայ բնաբանն ու գաղափարականը այս նոր պրպտումին: Եւ կը խորհիմ թէ Եոսիկի անձնականութիւնը, իբրեւ մշակոյթի մարդ, լուսաւոր հանդերձան մը կը կազմէ այս ճանապարհին վրայ, որ իր ներհակութիւններուն եւ յարակարծութիւններուն տրամասութեամբ իսկ, կը մնայ իբրեւ յարատեւ կանչ մը՝ խորացնելու սկսուած պրպտումը, ընդարձակելու անոր հորիզոնները, յօդաւորելու անոր բաղկարարները:

ՄԱՀԱԳՐԱԿԱՆ – NECROLOGIE

Հ. ՅՈՒՍԻԿ ՎՐԴ. ՊՈՒՇԼԻԿԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ (1915–1982)

Անակնկալ սուգ մը կրկին հարուածեց Միթարեան Միաբանութիւնը, զգեստնելով այս անգամ մեծ կաղնի մը, ինչպիսին էր Հ. Յոսիկ Վրդ. Պուշլիկեան, հաղիւ 67 տարեկանին, վանքին բազմավաստակ մատակարարը, միաժամանակ հմուտ արեւելագէտ, ծանօթ՝ բազմաթիւ արեւելեան հին լեզուներու եւ մասնագէտ՝ Սուրբ Գրքի:

Միաբանութեան տարեգրութիւններուն համաձայն՝ լուսահոգի Հ. Յոսիկ 16րդ հունգարահայ վարդապետն էր, ծնած՝ 1915, Յունուար 8ին, Փրետէայ (այժմ՝ Ռումանիա, այն ատեն՝ հունգարական Թրանսիլլանիա):

1926, Օգոստոս 1ին վը մտնէ Ս. Ղազար, առաջնորդութեամբ Հ. Աթանաս Վրդ. Տիրոյեանի: Ուսումնական փայլուն ընդունակութիւններով օժտուած՝ 1932ին կ'աւարտէ լիկէոնական ընթացքը եւ 1933, Օգոստոս 20ին ուխտերով կ'անդամակցի Միաբանութեան, Գերպ. Յովհան Աւգեր Աթբաճօր վարչութեան օրով:

Այնուհետեւ վեց տարի կ'ուսանի իմաստասիրութիւն եւ աստուածաբանութիւն, Հռոմի «Ս. Անսելմոս» կաճառին համալսարանական դասընթացքներուն հետեւելով յաջողութեամբ (1933–1939):

1938, Դեկտեմբեր 25ին, Ս. Ղազարի մէջ վը ձեռնադրուի կուսակրօն արեղայ, երկու դասընկերներու հետ (Հ. Աւետիք Վրդ. Թալաթիւնեան եւ Հ. Արսէն Վրդ. Աղամեան), Գրպ. Սարգիս Արքեպս. Տէր–Աթբաճօրեանէն:

1952, Օգոստոս 18ին կ'ընդունի վարդապետական դաւադանի աւագ աստիճանները՝ Գերպ. Ուլուհոճեան Աթբաճօր ձեռքբերէն:

Երիտասարդ միաբան, 1939ին արդէն իրեն կը յանձնուի «Բաղմալէպ»ի խմբագրութեան օգնականի պաշտօնը, միաժամանակ վաբելով վանքի դրատան հայկական բաժինը: